

УДК 373.2:159.954:74   Абдурахманов Р.Д., Житнік Т.С., Столярова Т.М.

РОЗВИТОК ХУДОЖНІХ ЗДІБНОСТЕЙ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Постановка проблеми. У ХХІ столітті набагато частіше арт-терапія оперує такими категоріями, як „самореалізація”, „гармонізація”, „спосіб життя”, що є виховним завданням педагогіки. Зв’язавши слова „арт” і „педагогіка” ми отримаємо нове поняття слова арт-педагогіка. Арт-педагогіка припускає здатність арт-педагога, перш за все бути „гуманітарною людиною”, а не просто психоаналітиком або фахівцем в області „патологічного мистецтва”.

Діяльність відкритих арт-студій направлена, перш за все, на розвиток творчого потенціалу самих різних груп населення. У відмінності від традиційних студій образотворчого мистецтва (ізо студій) досить поширені за радянських часів, арт-студії ставлять перед собою завдання не навчати навичкам образотворчого мистецтва, а, перш за все, розкриттю креативних можливостей людей, тому що живопис, розглядається не як професійне заняття, а як встановлення відносин зі світом і собою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчивши досвід вітчизняних учених Ю.Змановського, М.Зубарева, В.Кириєнко та ін., що займалися проблемою оздоровлення, розвитку і розширення психофізичних можливостей дітей через різні види діяльності, була запропонована технологія ізотерапії на уроках образотворчого мистецтва.

Формулювання цілей статті. Мета статті – продемонструвати форми і методи створення емоційно-позитивного фону, сприятливих умов для успішного розвитку дитини. Ізотерапія створює передумови для розвитку дитини, здатності ухвалювати рішення і робити усвідомлений вибір, діяти самостійно, творчо мислити, розуміти істотно важливе в навчальному матеріалі. Це дає можливість сприяти розвитку сили волі і збалансованого емоційного життя, яке є передумовою здатності критичного мислення і стійкої соціальної позиції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Забезпечення життєвих потреб дитини багато в чому залежить від дорослого. Тому повноцінно розвивається тільки та дитина, яка виховується в умовах добра і любові. Коли дитина стикається з несхваленням або ігноруванням з боку дорослого, особливо батьків, вона сприйматиме таку ситуацію як втрату любові. Дитина інколи не знає, що їй робити з тими емоціями, які виникли в даній ситуації. І вона вирішує стримувати це відчуття, або подавляти його. Невиражена емоція залишається, негативно впливаючи на психічне здоров'я дитини. Всі відчуття пов'язані з фізіологічними змінами, які виражаються в м'язових, тілесних функціях. Якщо дитина не виражає свого гніву прямо, то вона виразить його якимсь іншим шляхом, який найчастіше виявляється шкідливим для неї [3, с.210]. Дитячий організм проте прагне відновити рівновагу, що виникла в результаті неможливості задовольнити потребу. Тому емоція, пов'язана з цим, обов'язково повинна бути виражена.

Основний принцип ізотерапії – підхід до кожної дитини як до обдарованої. Цей принцип означає, що діти, з якими проводиться корекційно-розвиваюча робота, вимагає не співчуття, не зниження загального рівня навчання, а корекції свого розвитку до оптимальної норми. В різних розділах ізотерапії підібрано багато ігор і вправ, які направлені на розвиток емоційно-вольової сфери, особових і поведінкових якостей, корекції на зняття агресії, сором'язливості, страхів, на розвиток адекватної самооцінки.

Закомплексовані, сором'язливі діти – боязкі, тихі, завжди замкнуті, невпевнені в собі, такі, що переживають почуття тривоги. Вони бояться бути „невмілими” на тлі інших дітей. Часто малюнки таких дітей „вражають” невиразністю, похмурістю колірних рішень. Вони знають і розрізняють кольори, але не уміють ними скористатися або не вирішуються це зробити. Необхідно допомагати таким дітям, побачити багатоколірну палітру фарб, відчути виразні можливості кольору. Ігри і вправи, а також техніка і матеріали, які використовуються на заняттях, вчать дітей спілкуватися, допомагають відчувати інших, підтримувати і співпереживати.

Наприклад, техніка колаж, коли зображення складається з готових журнальних вирізок, підходить для зняття у дітей тривожності, пов'язаної з

малюванням. Картинки, фотографії з журналів, об'ємні предмети, маленькі іграшки допомагають створювати задумані образи, особливо тим дітям, які твердо переконані, що у них нічого не вийде з фарбами і олівцями. Саме робота в техніці колаж створює необхідне для тривожних дітей відчуття захищеності і безпеки в ході творчого процесу. Для емоційно „затиснутої” дитини територія, відведена для творчості, набуває особливого значення. Кожній дитині бажано виділити більший простір для малювання, щоб вона могла сидіти не впритул до свого сусіда.

Головне в процесі малювання – це не якість малюнка, а свобода дій. Малюнок вміщує більшу кількість інформації ніж та, яку свідомо вкладав автор при його виконанні [4, с.31]. Таким дітям корисніше використовувати образотворчі матеріали, що вимагають широких, вільних рухів, що включають в роботу м'язи всього тіла. Аркуші паперу для роботи повинні бути великих розмірів.

В процесі роботи дитина концентрує увагу не стільки на тому, що вона малює, скільки на тому, як це відбувається. Фарби „провокують” спонтанність в малюванні, допомагають емоційно „затиснутим” дітям яскравіше і відкрито проявити різноманітні емоції, проявити власні переживання. Площиною для малювання може служити не тільки стіл і мольберт. Малюнок можна виконувати на підлозі, заздалегідь застеливши його. Листи шпалер (звратною стороною) можна закріпити на стіні. Обладнана таким чином площа для малювання дозволяє дитині розкріпачити своє тіло, дитина може рухатися в процесі малювання.

Дитячий страх – це звичайне явище для психологічного розвитку дитини. При зображенні емоції страху і гніву, не дивлячись на дуже виразне їх зовнішнє відтворення і деяке збудження. У дітей завжди залишалося розуміння, що вони переживають їх навмисно. Цей нюанс використовують для знецінення деяких страхів дітей через коректувальні вправи: „Страшна казка”, „Намалюй свій страх і переможи його”, „Маски”, „Коли я стану великим” тощо. При виконанні цих вправ у дітей знімається емоційна напруга, виховується впевненість в собі, а так само створюється позитивний емоційний настрій і атмосфера безпеки.

Дитяча агресивність – ознака внутрішнього неблагополуччя, згусток негативних переживань, один з неадекватних способів психологічного захисту. Як зазначає І.О.Фурманов: „Дитина не в змозі висловити свої справжні почуття ніяким іншим засобом” [3, с. 100]. На заняттях таким дітям даю можливість виплеснути свої негативні емоції через малюнок, ліплення. Пропонується таким дітям образотворчі матеріали, що вимагають структуризації діяльності, координації рухів, самоконтролю. Це можуть бути олівці, фломастери, ручки гелів, пластилін, глина, керамічне тісто. Програючи в процесі маніпулювання з пластичними матеріалами негативних емоційних станів, знижує вірогідність агресивних дій з боку дитини по відношенню до інших дітей. Кожен дитячий малюнок, кожен виріб відрізняються неповторними індивідуальними особливостями, що характеризують автора – дитину. „Символи малюнків можна вважати посланцями від несвідомого до свідомого, а їх інтерпретація збагачує (зміцнює) свідоме. Важливим є не символ сам по собі, а вибір саме

цього символу серед численної кількості аналогічних”, - відмічає Т.С.Яценко [4, с. 22].

Безумовно, найбільш приємним заняттям для дитини є малювання. Тому його найчастіше використовують як в діагностичних, так і в психотерапевтичних цілях. Для надання психологічної допомоги можна, в принципі, використовувати будь-який малюнок дитини. Ми пропонуємо серію тем, в основі яких лежать роботи Оклендера. Перед тим, як діти почнуть зображувати запропоновану тему, можна трішки пограти, поговорити з дитиною або всіма дітьми відразу на заплановану тему. Наприклад, як виглядав би світ, якби він був таким, як вам забажається. Намагайтеся виразити свій світ у вигляді зорових образів, представлених в кольорах, лініях, формах, символах. Це питання можна поставити дитині перед завданням „Крапка, крапка, кома” або „Я – художник”. Або, наприклад, наступна тема „Мій поганий настрій”. Намалюйте, що ви робите, коли ви сердиті; що примушує вас бути сердитими; коли ви плакали, чому. Тема „Моє улюблене нелюблене місце” дуже схожа на попереднє завдання, може використовуватися як альтернатива [3, с. 213].

Тема „Моя незвичайна сім'я” має декілька варіацій для зображення, так як дитині пропонується намалювати свою сім'ю в символах, у вигляді тварин, мазків фарби; свою сім'ю із зображенням кожного її члена за якимось заняттям. Одна з найулюбленіших тем дітей „Острів скарбів”. Дитині пропонується намалювати карлючки, відшукати в них картинку і намалювати нову, щоб вийшов закінчений сюжет.

Висновки. Дитячий малюнок – це не просто „гарна картинка” для виставки, а результат роботи душі і інтелекту, він несе особливу інформацію про стан здоров'я дитини, про його внутрішній світ. Виконуючи незвичайні вправи, і ігри з дітьми, можна допомогти дітям не тільки долати емоційні проблеми, розвивати упевненість в собі, уяву, кмітливість, але і давати можливість отримувати величезну радість від спілкування один з одним, а також, розвивати художні здібності, технічні навички.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психологія детської сексуальності / З.Фрейд, К.Абрахам, К.-Г.Юнг і др.; пер. с нем.; под ред. В.А.Лукова. – СПб.: Союз, 1997. – 223 с. – (Психологія ребенка).
2. Ткач С.К. Уроки образотворчого мистецтва. 1 клас: посіб. для вчителя. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 112 с.
3. Фурманов І.А. Психологія депривованого ребенка: посіб. для психологів і педагогів / І.А.Фурманов, Н.В.Фурманова. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 319 с. – (Библиотека психолога).
4. Яценко Т.С. Малюнок у психокорекційній роботі психолога-практика (на матеріалі психологічного аналізу комплексу тематичних малюнків) / Т.С.Яценко, М.Г.Чобітько, Т.І.Доцевич. – Черкаси: „БРАМА”, видавець Вовчок О.Ю., 2003. – 216 с.

АНОТАЦІЯ

Абдурахманов Р.Д., Житник Т.С., Столярова Т.М. Розвиток художніх здібностей дитини старшого дошкільного віку засобами арт-терапії. Стаття

розкриває значення живопису, перш за все, не як професійне заняття, а як встановлення відносин зі світом і собою. Здібність дитини старшого дошкільного віку до креативного мислення створює передумови до розвитку гармонійної особистості з високим духовним і естетичним потенціалом. Художні образи здатні допомогти і зрозуміти самих себе, і через творче самовираження зробити своє життя щасливішим.

Ключові слова: арт-терапія, творчість, образотворче мистецтво, сюжетний малюнок, карлочки, лінії, позитивний емоційний стан.

АННОТАЦІЯ

Абдурахманов Р.Д., Житник Т.С., Столярова Т.М. Развитие художественных способностей детей старшего дошкольного возраста средствами арт-терапии. Статья раскрывает значение живописи, в первую очередь, не как профессиональное занятие, а как становление отношений с окружающим миром и самим собой. Способность ребенка старшего дошкольного возраста к креативному мышлению создает условия для развития гармоничной личности с высоким духовным и эстетическим потенциалом. Художественные образы способны понимать самих себя, помогать самим себе через творческое самовыражение, делать свою жизнь интереснее и счастливее.

Ключевые слова: арт-терапия, искусство, изобразительное искусство, сюжетный рисунок, каракули, линии, положительное эмоциональное состояние.

SUMMARY

Abdurakhmanov R.D., Zhitnik T.S., Stolayrova T.M. The development of senior preschool children artistic skills by means of art- therapy. The article reveals the painting meaning and first of all not as a professional job but as relations formation with surrounding world and oneself. The senior preschool child ability to creative thinking forms conditions for harmonic personality development with high spiritual and esthetical potential. Artistic images are capable to understand themselves, to help themselves through creative self-expression, to make their life more interesting and happier.

Key words: art-therapy, art, fine art, subject drawing, scrawls, lines, positive emotional state.